

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek och är fritt att använda. Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitized at Gothenburg University Library and is free to use. All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text. This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

FRAMÅT

Pris
3.50
per år.

Tidskrift

Utgifven af Göteborgs Kvinnoförening.

N:o 19.

1886.

1:sta årg.

Göteborgs Gymnastik Institut

44 Kungsgatan 44.
Sjukgymnastik och massage.

Damer kl. 10—12 f. m. Herrar kl. 7—9 f. m. 1—3 e. m.

Utvecklingsgymnastik för barn kl. 5—6 e. m.

Fru Prostinnan Tegnér leder sjukgymnastiken för damer.

Högre läroverk för qvinlig ungdom öfver konfirmationsåldern,

60 Mäster-Samuelsgatan 60.

Det femte arbetsåret tager sin början den 1:a Oktober. Undervisningen afser jämte allmän bildning lärjungarnes utbildning för särskild praktisk verksamhet, såsom för banker, kontor, post och skola.

Valfria kurser. Frivillig tentamen. Betyg erhållas. Helpensionärer emottagas, och kunna dessa få deltaga i förefallande göromål. Prospekt och årsberättelse sändas på begäran.

Anmälningar mottagas dagligen kl. 12—1 e. m.

(G. 14857×1)

Ingeborg Tauström.

GÖTEBORG

Distribueras af
WETTERGREN & KERBER.

1886.

Tryckt å
D. F. BONNIERS BOKTRYCKERI

Mrs. Annie Lerman

Sveriges fullständigaste
affär i

Ullgarn, Tricotage och Tappisseri

med tillhörande egen fabri-
kation, sysselsättande om-
kring 500 arbetare.

Schatteringsfärgeri för Ullgarn.

Årets produktion 600,000 q .
Smetfri och arsenikfri färgning garanteras.
Såsom innebörd häraf finnes ofvanstående
skyddstämpel vidfäst hvarje häriva.

Strumpsticknings- Maskiner

af mest erkända fabrikat.

Vår omsättning under året circa 200
stycken. Ågandet af dylik maskin lemnar
ett säkert lefvebröd och oberoende.

Aug. Johansson Mark & Co.,
Göteborg.

Göteborgs Enskilda Bank i Göteborg

Drottninggatan nr 11,

diskonterar inländska vaxlar,
köper och säljer utländska vaxlar och
mynt,
utfärdar resekreditiv,
emottager medel till förräntning å Depo-
sitions- samt å Upp- och Afskrif-
nings-räkning,
beviljar Kassakreditiver och lån mot god-
känd säkerhet,
försäljer postremissvaxlar,
åtager sig inkasseringar i in- och ut-
landet,
samt utför i öfrigt alla vanliga bank-
affärer.

Filialkontor i **Venersborg, Bo-
rås, Strömstad, Kongsbacka** och
Marstrand.

LAGER

af såväl de mest elegan-
ta som billigaste
Manufaktur- Mode- och
Hvitvaror,

Sybehörs och Garnérar-
tiklar, Dame- och Barn-
hattar, Barnkläder,
Tricotvaror, Bijouterier
och Galanteri-varor

m. m. m. m. hos

L. Kaiser & Co.,

Kyrkogatan 36. Korsgatan 12.

Filial:

43. Södra Hamngatan 43.

Konkurrens-Magasinet, Göteborg.

Platsens billigaste

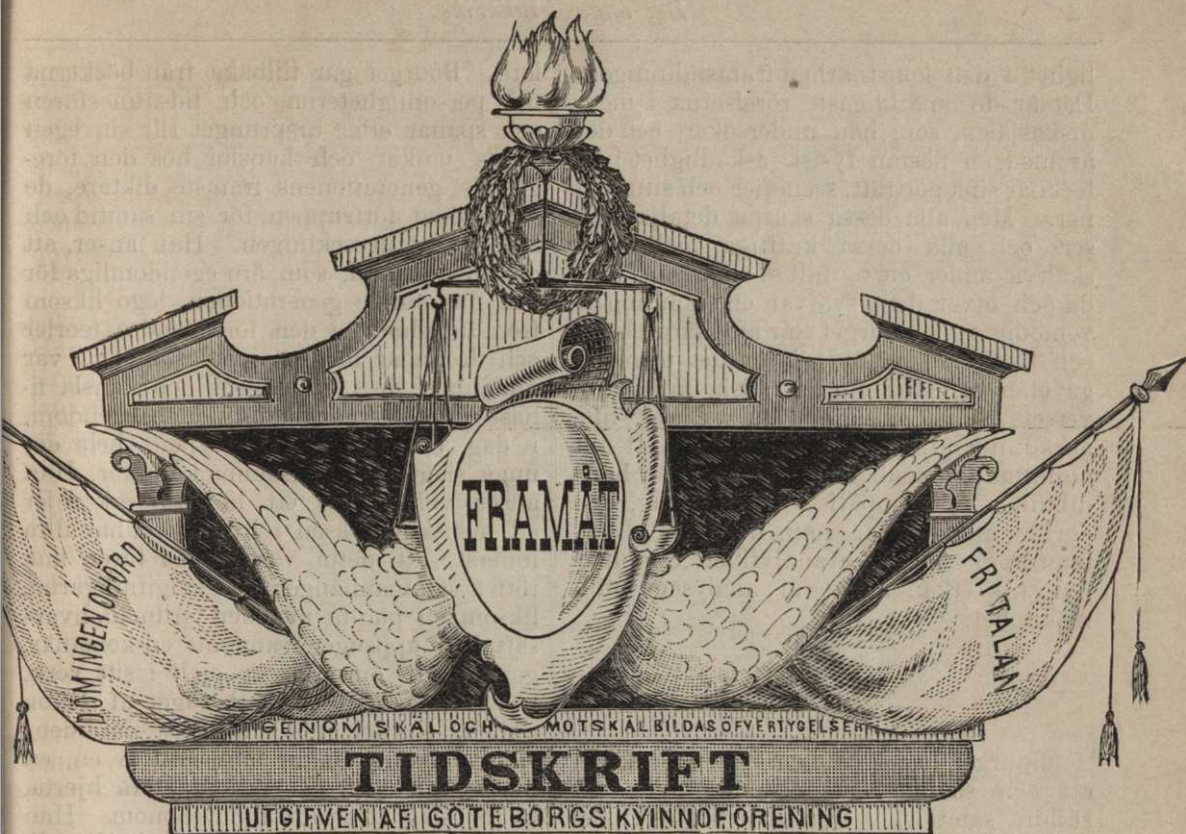
Manufakturhandel

mellan

Grönsaks- och Kungstorgen,

11, Södra Larmgatan, 11.

OBS. Gula och röda skylten.

N:r 19.

1 Oktober.

1886.

Första årgången.

Det unga Frankrike.

Literära silhouetter

af

Ola Hansson.

I.

Paul Bourget.

Paul Bourgets författarepersonlighet er- håller sin allmänna prägel genom sammansmältningen af en diktare och en vetenskapsman. Denna förening af ett konstnärligt och ett vetenskapligt element framträder genomgående i hela hans omfattande och mångsidiga produktion samt röjer sig i stort som smått. Han är själf, i sina poesier och noveller, expo- nent för den tidstyp, som han i stora all-

männa drag skildrat i sina kritiska stu- dies. Dessa samtidens allmänna drag, som han funnit genom att uppanalysera den moderna litteraturens hufvudverk samt genom att sammanställa och i allmänt psykologiska lagar formulera det geme- samma hos de särskilda för tiden typiska individerna, — dessa samtidens all- männa drag återfinnas, individuellt ny- anserade, i hans egen diktarefysionomi. Han har assimilerat sin samtids hela in- nebörd med sitt eget konstnärsväsen och gifvit den åter i en ny, säregen diktning i dekadansens morbida, fina skönhetsstil.

Denna innerliga sammansmältning hos Bourget af konstnären och vetenskapsman- nen finner sin förklaring i hans naturel. Klar- heten är hufvudegenskapen i hans kynne, hans individuella sensibilitets särmarke. Det är denna som han utvecklar till dess höjdpunkt under sin sträfvan att nå den. Och denna klarhet nyanseras till distinkt skärpa i analysen samt till konkret tyd-

lighet i den konstnärliga framställningen. Det är de omärkligaste rörelserna i meniskosjälen, som han undersöker, och det är med en nästan fysisk åskådlighet han tecknar sina porträtt, scenerier och situationer. Men alla dessa skarpa detaljanalyser och alla dessa kraftiga målningar skälfva under ett tonfall af smärtsam vånad och öfver dem sväfvat en stämning af vemodig ro. Bourget står med tårad blick och halfkväfd stämma inlör det menliga eländet och stum af rädsla inför universets stora olösliga gåta. Hans lifs-åskådning utmynnar i mystik och ett allt omfattande medlidande. Derfor är hans diktning så sympatisk och innerlig, och därför återkommer han, den samtida litteraturens skarpaste analytiker, oupphörligt till erkännandet af analysens otillräcklighet.

I.

Bourget har med hela sin produktion ett och samma genomgående syfte: att skildra samtiden. Denna afspeglas i hans arbeten liksom i en mångfald facetter, eller rättare, hvarje särskildt verk visar samtidens anlete i en särskild ställning eller i en särskild belysning. Än är det tidstypen, de stora dragen, det allmänt karaktäristiska, själen, uttrycket, som han kommer oss att skönja; än låter han dagern falla så, att hela vår uppmärksamhet koncentreras på ett eller annat specielt drag, en eller annan fin nyans i denna fysionomi. Men hela hans litterära verksamhet går ut på att teckna den egendomliga karaktären af »la Vie Morale» i Frankrike under senare hälften af det nittonde århundradet. Det vetenskapliga intresset är det primära hos Bourget, icke mindre i hans rent skönlitera produktion än i hans kritiska essaier. Dikten, novellen, kritiken äro endast olika slag af medel till vinnande af samma gemensamma mål: en samtida sedehistoria. Skillnaden inskränker sig hufvudsakligen dertill, att föremålet för hans studier är olika, — den kropp, på hvilken han sätter dissektionskniven, det väsen, på hvilket han verkställer sin vetenskapliga analys.

I de kritiska studierna utgöres studieföremålet af ett tiotal moderna skriftstäl-

lare. Bourget går tillbaka från böckerna till personligheterna och tidsatmosfären och spanar efter ursprunget till sin egen slägts tankar och känslor hos den föregående generationens främste diktare, de som bildat förtruppen för sin samtid och anteciperat utvecklingen. Han anser, att de själstillstånd, som äro egendomliga för den nuvarande generationen, lågo liksom frön inbäddade i den föregåendes teorier och drömmar och att hvad som i går var undantag, de i intelligens och känsla finast organiserades uteslutande egendom, i dag blifvit regel, tidstypen, hela det unga släktets gemensamma karaktär. Han anser vidare, att ett litteraturverk röjer ett menligt väsen i hvad detta har allra innerst, att detta väsen med tusen fina rötter sammanhänger med omgifningarna, liksom en planta med den jordmån, hvars saft hon uppsuger, samt att en konstnär, genom att omsätta sig sjelf i sitt verk, på samma gång omsatt något af denna milieu, en del af denna stora samtidens själ, af hvars tankar han sjelf är en, en bit af sin egen generations stora hjerta, hvars slag återljuda inom honom. Han är i dessa hälften sociala, hälften litterära studier icke en estetisk domare, icke heller en individuelt psykologisk kritiker, utan en allmänt psykologisk sedehistoriker. Han vill icke döma, eller värdsätta, icke heller teckna karaktärer eller måla porträtt, utan påpeka vissa själstillstånd, som äro typiska för samtiden, samt hypotesvis angifva några af deras allmänna orsaker. Genom att röja samma själsliga fenomen hos flera af litteraturens stormän, letar han fram det som ligger djupast i tiden. Genom att konstatera det gemensamma hos ett flertal individer, konstaterar han något allmänt och genomgående. Han påvisar de gemensamma, typiska dragen under de individuella nyanserna.

Och liksom han i dess kritiska uppsatser skymtat tidens stora drag i dess diktares fysionomier, har han i sina diktverk kunnat känna hela sitt slægtes pulsar banka och hela sin samtids hjerta slå genom att lägga handen på sina egna pulsar och öfver sitt eget hjerta. Ty han som de äro tidens barn. Han har blotat och uppdissekerat sina egna innersta känslor, varma och skälfvande af lif, han

har sänkt sonden i sin sjukligt sensibla, ängsligt fint nyanserade naturs mest fördolda skrymslen, in till den sjuka, ömmande punkten; och så har han klädt dessa smärtsamma analyser af sitt eget och sitt släktes känslolif i versens och novellens form.

Det är sålunda en vetenskaplig undersökning af samtiden, som Bourget anställt. Han säger sjelf, att resultatet af denna långa och minutiösa undersökning är melankoliskt. Det tyckes honom, som om ur alla dessa böcker, som han skärskådat i sina essaier, ett och samma intryck lösgjorde sig, smärtsamt och djupt pessimistiskt. Att förstå det unga släktet ligger i att finna orsakerna till detta unga släktes pessimism.

»Hvad de mångfaldigas, symptomerna af pessimismens framsteg i vårt occidentala Europa, mattadt af raffinemanger, sjukt af civilisation, oförmöget att fanna sina chimärer och så pivadt!» En allmän vämjelse inför denna världens brister kväljer alla Europas nationer samt röjer sig hos slaverna genom nihilismen, hos germanerna genom pessimismen, hos fransmännen genom egendomliga, bisarra former af nervsjukdom. »Det mordiska raseriet hos Petersburgs konspiratörer, Schopenhauers böcker, kommunens våldsamma oordningar och de naturalistiska romanförfattarnes hätska misantropi röja denna samma fiendtlighet mot lifvet, som för hvarje dag allt mer höljer den europeiska civilisationen i skymning.» — »Hon höjer sig, denna (pessimismens) morgonrodnad af blod och tårar; och liksom daggrynningens skimmer begjuter hon småningom med sitt röda sken vårt århundrades högsta andar, dem som bilda krönet, dem mot hvilka morgondagens meniskor lyfta sina ögon, — i vördnad.»

Detta bräckliga sekel, hos hvilket nyfikenheten är den sista och enda passionen, detta sekel med sin undersökningslitteratur, sin af skamligheter fyllda press, sin koust med dess tålmodigt samlade former af vanbildning och fulhet, kommer Bourget att erinra sig en man, som han en dag på ett sjukhus såg framdraga från hufvudduken en handspegel och deri mellan tvenne ombindningar betrakta sin af ett kräftsår anfrätta mun.

Det blir därför Bourgets egentliga hufvuduppgift att anställa en diagnos af denna århundradets stora sjukdom.

Under de många namn, som man gifvit denna sjukdom: den stora nevrosen, pessimism, nihilism, m. fl. — namn som beteckna än orsaker, än verkningar — består den innerst i en försvagning af viljan (un affaiblissement de la volonté), i en anfrätning af den sedliga kraften (quelque chose d'atteint dans l'énergie morale), i tillvaron af ett sjukligt element och frånvaron af ett läkande element, så att människan blir allt mindre i stånd att starkt och gladt rätta till för lifvets arbete. »Det är en allmän sjuklighet i känslolifvet, liksom en våg af galla, som ingjutits i själen och med en dyster färgton öfverdrager alla föremål, hurudana dessa annars äro i och för sig sjelfva.» Den är icke en förståndsdoktrin, utan en individuel, sannolikt fysiologisk disposition i känslolifvet. Det fins icke någon absolut pessimism lika litet som någon absolut optimism. Den totala, absoluta pessimismen är oförenlig med hvilken som helst verksamhet, till och med den obetydligaste, emedan den bibringar den öfvertygelsen, att allt är till det sämsta i den sämsta af alla möjliga världar, och emedan en sådan öfvertygelse nödvändigt för till de indiske vises nirvana. Vi äro ännu tvifvelsutan långt från detta planetens stora sjelfmord, hvarom teoretici tala; men långsamt och säkert höjer sig denna skumma tro på naturens och vetenskapens slutliga bankrutt, hvilken hotar att blifva det tjugonde århundradets, så framtidigt ett nytt friskt lif af omedelbarhet ingjutes i menskligheten.

Bourget har genom sin diagnos konstaterat, att det fins en sjuk punkt hos det unga släktet och att denna sjuka punkt ligger i viljan. Men han har studerat denna sjukdom genom den mångfald symptom, i hvilka den röjes. Han har kunnat finna dess väsen och karaktären endast genom att i detalj undersöka alla de särskilda former, under hvilka den framträder. Han har lärt känna tidskynnet i dess innersta grund genom att uppanalysera alla dess yttringar, genom att sammanställa dessa och utdraga ur dem det gemensamma, kvintessencen. Och bakom former, symptom, yttringar har

han sett icke endast sjukdomens väsen och säte, utan äfven dess genesis. Genom skärpan i sin undersökningsmetod har han kunnat särskilja ut ifrån hvarandra orsakerna och verkningarna samt tillika fullt uppfatta hela vidden af deras fruktansvärda ömsesidiga vevverkan.

Nutidsmänniskan utträder i lifvet med ett sjukt nervsystem och en hållningslös personlighet. En dålig hygien har medfört en fysisk rubbning, ett förvändt undervisningssystem en moralisk. Sådan är den grund, som lägges af de nutida uppfostringsgrundsatserna och hvar på lifvet sjelft har att bygga.

En mångfald faktorer samverka nu till att fullborda detta förstörelseverk hos nutidsmänniskan. Det fins en förfärande alstring af idéer, ett tankens Indien, med skiftande, vidunderliga växtformer; den tygellösa utvecklingen af det intellektuella lifvet i systemens, konsternas och drömmarnes värld måste på ett modernt sinne framkalla samma känsla af tyngd och slutlig vanmakt, hvilken landskapet på Ganges' stränder ingöt hos Cakya-Mounis trogne. Vi ha icke, såsom det sjuttonde århundradets människor, ett allmän credo, rättesnöret för alla samveten och principen för alla handlingar; vi ha icke ens denna förnekandets kraft, som det adertonde seklet egde. Vi ha i den grad mångfaldigt synpunkterna, så händigt raffinerat tolkningssätten, så tåligt sökt alla doktriners genesis — och dermed deras berättigande, — att vi kommit derhän, att vi tro, att en sanningens ande döljer sig i de mest motsatta hypoteser om människans och världens natur. Och emedan det icke fins någon högsta hypotes, som förenar alla de andra, har en fullständig anarki uppstått på det intellektuella området, en skepticism utan motstycke i tankens historia. Vi tvifla på sjelfva tviflet.

Det fins hos samtiden en för den samma aldeles egendomlig blandning af natur och raffinemang, af reflexion och uppriktighet, af entusiasm och ironi. Vi kunna icke återuppväcka i oss hvad som på hvardagspråket kallas vårt naturliga väsen, eller hvad som inom den exakta, vetenskapliga terminologien benämnas vårt instinktiva väsen, vi kunna icke frigöra

vår hjerna från det fruktansvärda trycket af nedärfda böjelser och förvärfvade kunskaper, vi kunna icke mera lefva i omedvetenhet. Barnen redan ha, i rynkorna i sina ansigten och i vecken på sina händer, en utpräglad stämpel. De stamma sina första ljud, och det språk, som annan lär dem, är redan ett genom århundradens civilisation förfinadt analysverktyg. De växa upp, och de böcker, som de genombläddra, vänja dem vid medvetandets betraktande af sig sjelft. Motvigten mot denna genom arf och uppfostran framalstrade själsdisposition är så godt som ingen. Då vi utträda i lifvet, är vår själ subtil och sammansatt, vårt sätt att känna icke enkelt och omedelbart. Vi lära känna bilden af verkligheten, innan vi lära känna verkligheten sjelf, bilden af förnimmelserna och känslorna före förnimmelserna och känslorna sjelfva. Vi föreställa oss på förhand i vår inbillning alla kommande fröjder och lidanden, men då vi uppleft dessa, konstatera vi en disproportion mellan hvad vi väntat skola erfara och hvad vi verkligen erfarit, och vi falla i själskylla eller förtviflan öfver känslolifvets vanmakt. Vi kunna icke njuta ögonblicket, ty vi analysera med vår tanke i st. f. att känna med vårt hjerta, och njutningens finaste bouquet försvinner. Allt går igenom vår hjerna, innan det kommer till vårt hjerta. Denna »esprit d'analyse» hos den moderna människan, som skärpes genom öfningen liksom alla andra fysiska och moraliska förmögenheter, förekommer i dag icke endast undantagsvis, den mångfaldigas omkring oss. Men mellan detta analysinne och sjelfva lifvet förefinnes ett motsatsförhållande, emedan allt lif hvilar på en basis af omedvetenhet och emedan just analyssinnet sträfvar att allt mer och mer döda denna omedvetenhet. »Det till mjöl söndermalna kornet kan hvarken gro eller spira upp.» Det är en genomgående naturlag, att en förmögenhet i oss endast på de öfrigas bekostnad kan odlas. Vår tanke-mekanism har utomordentligt förfinats och komplicerats, men vårt känslolif har i samma mån förtorkat och steriliserats. Vi ha funnit skarpa dissekeringsverktyg för vår tanke, men vi kunna icke mera lefva lifvet utan medelst artificiella känslor. Vår tankes hvässade knif har af-

skurit bandet mellan oss och det rika, varma, fulla lifvet.

Nutidsmänniskan är utsatt för en dubbel nötning: det intensiva arbetets och det intensiva nöjets. Blodet flyter tunnt och i feber, musklerna ha mist sin spänstighet, nerverna ligga slappa i den ena minuten för att i nästa spännas så hårdt, att de värka, för ingenting. Vår kropp nötes, vår själ nötes.

Och öfver denna tröstlösa tafla hölja tvenne fruktansvärda sanningar sin skymning: naturens och vetenskapens slutliga bankrutt. Hela människolifvet mörknar till en natt, hvori intet hopp kan ana någon morgonrodnad.

Samtidens allmänna otillfredsställelse och oförmåga att lefva lifvet är icke endast en öfvergående verkan af vårt tidehvarfs sociala skakningar; källan dertill ligger i sjelfva kulturen och kan icke utsläpas. Den är den naturnödvändiga, oundvikliga följderna af en disproportion mellan våra behof som kulturmänniskor och den yttre, omgifvande verklighetens resurser. De förra utvecklas snabbare än de senare, medan människan fordrar af tingen, att de skola lämpa sig efter henne. Ju mera egendomligt raffineradt och nyanaseradt civilisationen organiserar människohjertat, dess mera intensivt smärtsamt skall detta känna verklighetens hårda, råa oböjligbet. Naturen har uttömt sina tillgångar; den gör bankrutt.

Men den sensibla menniskoanden vill finna en värld efter sitt eget beläte. Och medan hjertats längtan stiger som en rökelse upp mot detta okända, anade, slår tanken sin klara dager ut öfver ändlösa vidder. Men universet tiger, — en hemsk dödystnad.

Nutidsvetenskapen rycker det sista stödet undan oss. Hon nöjer sig icke med att påvisa hvad som är okänt för den mänskliga intelligensen, hon påvisar äfven hvad som aldrig kan kännas. Hon tillstår sin oförmåga att förklara universum, vare sig rationellt eller mystiskt. Hon omöjliggör hvarje tro på något slags öfvernaturligt, på samma gång som hon medger, att hon icke kan lösa de problem, hvilka förut löstes af uppenbarelser. Det är den oändliga mängden af företeelser, som hon förklarar i deras inbördes förhållanden; enheten, substansen,

i och under dem, kan hon icke förklara. Den förfärliga sanningen, att det fins en öfverstiglig gräns för vetandet, är den nutida vetenskapens sista ord. Hon gör bankrutt genom att erkänna, att universet alltid skall förbli en gåta.

Och med detta universum, hvars upphof hvilat i natt, hvars väsen är en gåta, men hvori allt, stort som smått, lyder en blind nödvändighets lag, gent emot hvilken det icke gifves någon appell och friheten skulle vara ett oting, — med detta universum sammanhänger människan med hela sin varelse, med hud och hår, med kropp och själ, fysiskt och moraliskt. Hennes tanke- och känslolif beherskas af samma stränga, orubbliga naturlagar som hennes kroppsliga organ. Alla hennes förmögenheter hvila på fysiska substrat, och därför ryckes hon hel och hållen, som en viljelös marionett, in i det stora världsskådespelet. Hon tänker och känner liksom hon andas, liksom hon har en lång eller kort arm, på ett nödvändigt och oåterkalleligt sätt. Hon är med nödvändighet sådan hon är, hon handlar med nödvändighet just så som hon handlar. Hennes handlingar framgå ur omgifningarnas inverkan, liksom en våg bryter sig mot stranden och glider tillbaka igen. Hvar och en af hennes tankar, känslor och handlingar är endast afslutningen inom människan af en lång sammanhängande serie naturföreteelser.

Derför måste människan bli sådan som naturen är. Naturens väsen och människans måste vara identiska. Man kan endast relativt tala om dygd och last, ty hvad man åsyftar med dessa benämningar är produkter, bildningar alldeles analoga med socker och vitriol. Man kan icke tala om »sundt» och »osundt», hvarken på det fysiska eller moraliska området, utan endast om fysiologiska och psykologiska tillstånd, hvilka i ena fallet äro välgörande, i det andra förderbringande, men i båda framträdande i öfverensstämmelse med orubbliga naturlagar, alltså normala. Allt är »naturligt.» Emellertid fins det i universets natur element, hvilka hos människan gifva sig utslag i hvad vi kalla »last», »osundhet», »onatur», o. d. I sjelfva naturens hjerta döljer sig en obotlig grund af synd, af smärta och död.

Sådan är i möjligast sammanträngda form och nästan alltigenom med hans egna ord Bourgets åsichter om nutidssamhället och den samtida generationen, om vetenskapen, universum och människonaturen. De utmytna i denna skumma, sorgsna tro: vetenskapen står vanmäktigt inför tillvarons olösliga gåta och människan lyder under en vilja, om hvilken hon endast vet att den är stark och ond. Detta är den menskliga vanmaktens teori. Intelligensten faller till jorden som en vingskjuten fågel, och viljan finner icke en vrå i hela universum, der hon kan vara sin egen herre; hela människan är en svag och ömkansvärd varelse, som vandrar i mörker, syndar och lider.

Inför detta namnlösa elände, som är världen och människolifvet, krymper Bourgets känsliga själ samman i smärta och fasa. Gent emot vetenskapens och den menskliga intelligensens vanmaktensförklaring söker han tröst och räddning i mytiken, och gent emot detta mensklighetens oförskyllda lidande formas i hans ångestpinade själ på nytt och egendomligt sätt kristendomens barmhertighetslära.

Mystiken har sin röt i motsatsen mellan hjerna och hjerta, tanke och känsla, analys och dröm, mellan hvad vi ega i vårt innersta väsen som generationernas samlade arf af instinktlik, omedveten, känslomnig tro och hvad vi sjelfva under vår uppväxt och medels civilisationens nyaste uppslag i tankens värld förståndvis kommit till insigt om. Den mystiska verldsåskådningen är bygd på den öfvertygelsen, att det fins intuitiva sanningar, som analysen icke kan apptäcka, en »arrière-fond immortellement nostalgique de coeur», dunkla makter i naturen och dolda förmögenheter i människan, hvilka endast aningen kan fatta. Denna känslomystik tager vid på det absolutas gräns, der tanken maktlös dignar ned, den är som en räddningsplanka undan tviflet. Då analysen slutat sin verksamhet med att erkänna sin egen otillräcklighet, erfar människan behovet af något mera förnuftigt än förnuftet, och hon faller i drömmen. Icke ungdomens lyckliga drömmar som måla allt i rosenrött, utan den smärtsamma rysningen hos en människa, som känner, att världen är ett enda stort under, att all realitet har sin

grund i en mörk natt, att det outransakliga är början och slut till allt som är.

Men en sådan mystik mynnar med nödvändighet ut i tro på det öfvernaturliga. Den är i sjelfva verket liktydig med tron på en öfversinlig värld, utan skönjbart sammanhang med vår egen och af olika väsen. Helt och hållet har Bourget icke kunnat uppgå i denna mystik. Han står gent emot denna med samma smärtsamma rädsla, samma sorgsna undran som gent emot allt annat. Han är en och samma känslolinnerlige skeptiker, vare sig han tillägger ett »kanske», då han stämplar all kultur och all natur som ond i dess väsen, eller han i sin framställning af determinismen anmärker, att det kanske för människan är lika nödvändigt att tro på viljans frihet som att se solen gå upp och ned, fastän hon vet, att den förra är en chimär och att solens rörelse endast är en optisk villa, eller han slutligen sammanställer analysen och mystiken. Sin ställning i detta senare hänseende har han sjelf förträffligt angifvit i dessa ord: »Samtidens medvetande måste nödvändigt välja mellan pessimismens slutsatser och tron på det öfvernaturliga. Detta är krisen för i dag och för i morgon».

Men härvid har Bourget icke fattat den moderna vetenskapens sista uppslag. Det fins en modern mystik af ett slag och en vidd, som skulle varit omöjliga före vår egen tid. Denna mystik, hvilken kanske fått sin fullständigaste vetenskapliga utbildning af tysken Carl du Prel, hvilat på darwinismen, hvars fulländning och blomman den utgör. Dess väsen består i den darwinistiska naturuppfattningens utsträckande till människan. Människan i sitt nuvarande tillstånd bildar relativt den sista länken i de organiska varelsernas kedja, men icke absolut. Hon är ett led i denna stora kedja, hon står i sammanhang både med forntiden och framtiden, visar tillbaka på den förra genom vissa rudimentära organ samt pekar framåt mot den senare genom åtskilliga ännu mestadels iatenta förmögenheter. Liksom det, på föregående skeden i naturens historia, inom de särskilda organismerna funnits organ, hvilka genom en fortskridande differentiering möjliggjort utvecklandet och framträdandet af högre

djurformer, eger äfven människan inom sig ännu relativt utvecklade organ, hvilka under den fortskridande biologiska processen, genom en ständigt fortgående afpassning allt mer förfinas och i sig innesluta en högre framtida existensform. Det genom sinnena, nerverna och hjernan förmedlade medvetandet och själfmedvetandet omfattar icke hela naturen eller hela vårt väsen, hvarken kvantitativt eller kvalitativt. Men af denna stora obrutna mark: det okända, hemlighetsfulla i tillvaron, kommer bit efter bit att inhägnas, i samma mån som människan erhåller finare differentierade organ. Den i våra dagar med allt större intresse omfattade undersökningen af de sommanbulära fenomenen, liksom den ökade uppmärksamhet, vetenskapsmännen, fysiologerna och de psykologiska romanförfattarne, egna människans omedvetna lif, röjer i sjelfva verket öfvertygelsen härom.

Men enligt denna moderna, vetenskapliga mystik är sålunda gränsen mellan det s. k. verkliga och det s. k. öfvernaturliga icke en för alltid gifven, utan kan framflyttas allt längre. Äfven det öfvernaturliga kan förklaras rent fysiologiskt. Det i menniskonaturen inneboende behovet efter ett »au-delà» finner sitt tillfredsställande inom det rent fysiska området. All motsats är principielt upphäfd mellan drömmens och analysens föremål. Det öfvernaturliga ryckes successivt ner inom fysiologien. I denna mystik finner den menskliga intelligensen och vetenskapen räddningen undan sin annars oundvikliga bankrutt. Denna mystik ensamt kan förena materialism och spiritualism, spränga den förras allt för snäfvva skrankor utan att verka återfall i en reaktionär idealdoktrin och en blind tro på en andeverld.

Men i detta lif, som är synd och lidande, i denna värld, som är en gåta, må vi hysa medlidande med hvarandra! Bourgets barmhertighetslära har, liksom hans mystik, framvuxit ur hans pessimistiska världsåskådning. Sin klaraste och fullständigaste utveckling har den erhållit i de tvenne sista kapitlen i »Un crime d'amour», under formen af en minutiös analys af de själstillstånd hos Armand de Querne, genom hvilka hans samvets-

kval utlöpa i »la religion de la souffrance humaine.»

Armand de Querne har gjort en kvinna till äktenskapsbryterska utan att själf älska henne. Han kan icke älska någon kvinna, emedan han bortanalyserat just det, hvarpå ensamt ett fullt menniskolif kan byggas: de omedelbara känslorna. Medan denna kvinna, hvars lif han förderfvat, i sin förtviflan och hämdlystnads förvillelse sänker sig i förnedring, irrar han själf som en fridlös kring på Londons gator, med samvetskvales uddfina stål i köttet. Han söker resonnera sig till ursäkt och tröst i pessimismen och determinismen, och han lyckas visserligen öfvertyga sitt förnuft, men detta öfvertygande tröstar icke hans hjerta. »Det goda, det onda, ångern, samvetet, viljefriheten, — allt företeelser utan verklighet, skuggor utan kropp! Men en ovederlägglig verklighet, det var förtappelsen af en själ och att ett fruktansvärdt öde hade af honom gjort verket till denna förtappelse. En förtappad själ?... — Själens lif och död! Ord! ord!... En obetydlig cerebral förändring, och själen är förändrad... Genom mikroskopet skulle man kunna upptäcka den lilla egendomlighet i cellerna, som vållar att jag aldrig älskat... Men hvarför lefver denna själ under vissa idéer och dör under andra? Hvarför? Jag vet ingenting derom; det fins så många saker, som jag icke vet någonting om. Jag talar om hjernan. Hvad är hjernan? Det är materia. Och hvad är materia?... Man känner ingenting, man förstår ingenting. Hvertill tjenar det att fråga: hvarför det här, och hvarför det der? Det fins icke mera än en enda fråga: hvarför det hela? Och det enda, som vi verkligen veta, det är, att vi aldrig skola få veta svaret på denna fråga... Han skönjde mysteriets afgrund, detta outransakliga svalg, som vetenskapen konstaterar finnas på botten af all tanke och all tillvaro. Inunder gåtan i sitt eget öde rörde han vid alltets stora gåta, och hans moraliska smärta var så intensiv, att han erfor frestelsen att gifva detta mysterium, hvari han kände sig drunkna, en tröstande tolkning. Hvarför skulle icke detta ord: lifsgåtan, outgrundligt för förnuftet enligt detta förnufts eget erkännande, kunna vara ett

frälsningsord, ett ord, som godtgjorde det allmänna eländet här nere, som återgafve lif åt de döda själarne, sådana som hans själ, och ett djupt lugn åt pinade samveten, sådana som hans samvete?» — »Ah, tänkte Armand, det är möjligt att dessa ord: godt och ondt, själ och Gud, icke ha någon som helst mening. Under tusentals år ha filosoferna disputerat i sitt ämne utan att draga någon slutsats, ha religionerna följt på hvarandra och ranlat. Jag har mått förnuftets vanmakt och jag har icke tron. Men man behöfver hvarken förnuft eller tro för att veta, att det fins ett elände bland människorna, och att vi böra göra allt för att icke vara orsaken till detta elände... Att vi böra?... Liksom om vi voro fria! Men fria eller icke, låt oss lära känna detta elände och beklaga det! Då den unge mannen inlät sig på denna medlidandets nya väg, erfor han visserligen icke en absolut lindring i sitt samvetsagg, men ett slags förtviflad vekhet, som slutligen upptinade hans hjerta.» Och när han sedan från den kvinnas läppar, hvars lif han obotligt förstört, hör dessa barmhertighetsord: »Jag har ingenting att förlåta Er. Nej, det var icke Ert fel, att Ni icke kunde tro mig... Min Gud, hvad jag har beklagat Er!» fylles han af en oändlig tacksamhet, och då hon slutar med dessa ord: »lofva mig att aldrig trampa på något hjerta, att alltid värda känslan, hvar helst Ni möter den...» känner han medlidandets stora välsignelse. »Det var emedan hon haft medlidande med sin älskades samvetsqual, medlidande med sin makes kärlek, medlidande med sin sons framtid som Hélène hade hejdat sig på den ödesdigra vägen. Det var genom medlidandet, som hon utplånade allt i deras dystra och skumma förfutna. Det var kanske slutligen i medlidandet för sin man och sin son hon skulle finna medlet till att lefva ett lif till förbättring, så framt Armand hyste medlidande med henne och var henne en hjälp. — Den frälsningsgrund, som han icke kunnat erhålla af det vanmäktiga förnuftet och som trons dogmer icke gifvit honom, emedan han icke trodde på dem, fann han sålunda i denna barmhertighet, som kan undvara all bevisning och all uppenbarelse, — men är den icke den permanenta och

högsta uppenbarelsen? — Och han kände, att någonting hade födts inom honom, hvarmed han alltid skulle kunna finna skäl att lefva och verka: det menliga lidandets religion.»

II.

Denna åskådning af världen och lifvet är hos Bourget icke endast en liflös förståndsdoktrin utan har på det innerligaste assimilerats med hans känslolif. Han har icke endast framställt densamma i formen af en teori, han har äfven lefvat och känt den i sin diktning. Den röjer sig icke endast i systemets stilfulla linjer, den vändas som en lidande meniska i novellernas prosa och gråter som ett lefvande väsen i strofernas rytm.

Det vetenskapliga intresset är det primära. Det är detta, som kommer honom att stanna, det är detta, som sätter i rörelse hans hjerna och hans hjerta, hans förstånd och hans känsla, hans analyssinne och hans sensibilitet. Det gör sig gällande genom hela diktverket, från dess första till dess sista sida, till och med midt under skildringen af de mest lidelsefulla och upprörda scenerna. Bourget vill undersöka och förklara människonaturen, icke endast de personer, som han framför i sina berättelser, utan på samma gång och genom dem människonaturen i dess allmänhet. Liksom han i sina rent vetenskapliga uppsatser stundom afbryter sitt jemna resonnemannang för att med sina klara läckra akvarellfärger omsorgsfullt teckna en interiör, ett sceneri, hvilket liksom omsätter tankens abstrakta innehåll i en fysiskt åskådlig bild, på samma sätt finnas i hans diktverk oupphörliga öfvergångar från konstnärlig framställning till vetenskaplig förklaring. Och icke endast till den vetenskapliga förklaring, som står i omedelbart och nödvändigt samband med berättelsen, utan till alldeles fristående, vetenskapliga fakta. Han icke endast verkställer individuellt psykologiska analyser, han formulerar allmänt psykologiska lagar. Han öfvergår från det speciella psykologiska fallet tillbaka till den stora naturlag, under hvilken det hör och hvaraf det är en tillämpning. Ofta nöjer han sig icke med att konstatera denna

naturlag utan fixerar derjämte äfven andra närstående parallel-lagar. Han tager icke blott det af den verkställda analysen, som han behöfver för att förklara det ifrågakvarande fallet, utan han tager allt hvad denna analys bragt i dagen. Likaledes brukar han anföra icke endast ett utan flere särskilda förklarings sätt till ett psykologiskt faktum. I »L'irréparable» t. ex. gifver han en allmän kulturhistorisk skildring af »le monde», en allmän vetenskaplig utredning af det själstillstånd, som leder till den fixa idéen samt i karaktäristiken af sir Richard en allmän, folkpsykologisk analys.

Det blir därför djupen i människonaturen, som han pejlar, det allra innersta, som han lägger på dissektionsbordet, hvad han sjelf kallar »l'animalité primitive», »l'arrière-fond de l'homme», m. m. Liksom han i sina essaier söker och griper det allmänna och typiska hos de särskilda författarne, är det tidens allmänna kynne och människonaturens allmänna gåtor, som han belyser genom de enskilda människolif och individuella människoöden, han skildrat i sina versar och noveller. Det fins i hvar enda en af hans berättelser ett psykologiskt problem*, en psykologisk gåta, som är dess hjerta.

* Då jag här använt ordet »problem», finner jag mig nödsakad att bifoga en anmärkning, emedan jag ovilkorligen vill undvika allt missförstånd och all sammanblandning. Jag vill betona, att det här är fråga om något uteslutande psykologiskt, något hemlighetsfullt och kompliceradt i människonaturen, hvilket diktaren i egenskap af skildrare af människan söker belysa och förklara. Vi ha här hemma en problemdiktning af annat slag, hvilken hotar att förstöra hela vår unga vitterhet, och som enligt min öfvertygelse kommer att leda hela den nya riktningen ut i karikatyr, om det icke i tider påpekas, att den i sjelfva verket alls intet har med skönliteratur att skaffa. Man uppställer det hela som en schackuppgift med spelpjäser i stället för människor; man klipper ut några karikerade pappfysiionomier utan annan ärelystnad än den att så mycket som möjligt upprepa sin buktalareförmåga, man anser komposition vara något gammaldags och stil för afekation och snobberi, blåser upp sig till ihålig patos i brist på fyllig känsla och vill vara indignerad endast därför, att den ädla indignationen må ligga som en gloria kring ens kalkborghufvud. Det fins härhemma en hel skara skrifuande människor, som misshandla och vanställa diktningen med dessa problem. Och det är ett bevis på, hur naiv och bedröflig smaken i literära frågor är, att dessa problemmänniskor äro de enda i den samtida svenska literaturen,

Men bland alla de konflikter i lifvet, genom hvilka människonaturens innersta krafter sättas i verksamhet, äro konflikterna mellan man och kvinna de, genom hvilka denna »animalité primitive», denna »arrière-fond» blottas i hjerta och inelfvor. »Emedan kärleken», säger Bourget i sin essai öfver Dumas fils, »närmar människorna till hvarandra innerligare än någon annan lidelse, är den också den lidelse som oftast ger upphof till konflikter mellan människorna, — djupa, oförsönliga konflikter, i hvilka vildheten hos det primitiva djuret af han- och honkön åter träder i dagen liksom före civilisationen; ty kärlekens första verkan är att hos dem, som den beherskar, undertrycka civilisationens lagar och förhållningsregler. Alla andra böjelser kringstängas mer eller mindre af de sociala skrankorna. Kärleken ensam har, liksom döden, förblifvit oförenlig med de menskliga öfverenskommelserna. Den är vild och fri, i trots af lagar och moder. Den kvinna, som afläder sig för att ge sig hän åt en man, aflägger med sin drägt hela sin sociala person, hon blir på nytt, för honom som hon älskar, hvad han å sin sida blir för henne, det ensliga naturväsen, hvars lycka intet skydd gjorde säker,

som funnit nåd inför den stora allmänheten och kritiken. Att behandla »sociala problem» — och andra »problem» — har blifvit högsta fashion, i literaturen och konversationen, — om man nemligen bortser från de allra mest mastodontiskt konservativa, hvilka väl alldeles kunna lemnas ur räkningen, då de icke längre spela någon som helst rol. Det är problemliteraturen, den stillösa, jargonartade, urvattnade, dödt hopkonstruerade problemliteraturen, med smak af salong och tévatten, som nu dominerar. Diktarne måste vara moralister, om det skall vara något bevändt med dem, få icke vara något annat, det är det enda som duger. Det är ett enda oändligt moraliserande, i böckerna och pressen, ett hopande af Per- och Päls-resonnemang och tantmessiga moralkakor. Att skrifu en bok från rent psykologiskt konstnärlig ståndpunkt har ännu icke gällande kurs här hemma. Man får icke se, på lifvet och människorna med psykologens och konstnärens ögon.

Men förr än denna dogm spränges, få vi ingen verklig ny vitterhet i Sverige. I detta hänseende är studiet af det nya Frankrikes böcker så lärorikt för oss, och det är till stor del af denna anledning, som jag företagit mig att skrifu dessa uppsatser. Jag skall närmare återkomma till detta ämne i den sista af seriens artiklar.

hvars olycka ingen lag kunde förekomma. Hjärtats värld och sinnenas värld — dessa tvenne områden, inom hvilka kärleken bor — kvarstå otillgängliga för lagstiftaren. Der fullbordas skändligheter, som intet menskligt straff kan nå; der ådagaläggas hjelteverk, som ingen mensklig ära kröner. Ingen af desse tvenne älskande kan, rörande det som vederfares honom, vädja annorstädes hän till naturen, ty gent emot hvarandra äro de båda underkastade uteslutande temperamentets och karaktärens inflytande. Om han blir älskad, är det helt och hållet hans egen förtjenst. Om han upphör att bli älskad, är felet hans eget . . . De stå der, ansigte mot ansigte, denne man och denna kvinna, i sin fysiska och moraliska persons nakenhet, de vanhedra och omfamna hvarandra, som om det funnes hvarken vetenskap eller konst eller framsteg i insigter eller förmildring i seder. En mystisk konflikt, emedan den icke beherskas af några lagar, en förfärlig konflikt, emedan naturen visar sig i den med sitt tragiska allvar. Naturen känner hvarken leende eller nyck; och den varelse som älskar, liksom den varelse som dö, utträder ur förstållningen för att inträda i denna orubbligt, utsägligt stränga verklighet, som tillhör tillvarons alla väsentliga förhållanden. Menniskans innersta blottas då, och de kriser, som hon genomgår, uppröra henne ända in i hennes väsens rot.»

Derföre äro dessa konflikter uteslutande föremål för Bourgets diktning. Den psykologiska gåtan ligger alltid på konstliffets mest fördolda djup, i förhållandet mellan man och kvinna.

I »Cruelle énigme» är ämnet detta, att en finkänslig kvinna, som är förenad med en finkänslig man genom en äkta, ren och djup kärlek, hvori hon funnit tillfredsställelse för hela sin personlighet, för sina sinnen och sitt hjerta, — att denna kvinna, midt i denna kärlek, drifven af för henne själf okända makter, som slumra i djupet af hennes väsen, fattad liksom af en hvirfvel, hvori hon mister allt medvetande, gifver sig hän åt en annan man, i ett sinnenas besinningslösa raseri, med ett djurs glupska sinlighet. Det är dubbelheten i denna natur,

som kan slå ut i känslor, lena och skära som rosor eller giftsvällande som bolmört, som är problemet; människans andra väsen, som ligger inne i henne, som hon icke känner, som hon ej vet af förr än det plötsligt reser sig och griper henne och kastar henne handlöst in i olyckan och eländet som ett själlöst, viljelamt kadaver. »Men hvarför? hvarför?» Detta smärtsamma fasans skri, som undslipper Hubert, är det som Bourget känt i sin kropp som en kall käre och som satt analysinstrumentet i hans hand.

»Un crime d'amour» kallar Bourget själf för en »minutiös diagnos af en själsjukdom.» I Armand de Quernes anlete ser en hel generation med rädsla sina egna drag. Det centrala i denna tidstyp ligger i en inwärts missbildning, i följd hvaraf en själsrörelse alltid genomlöper hans hjerna, innan den når hans hjerta. En sådan människa måste gifva sig själf skäl för att kunna känna på ett visst sätt. En sjukligt öfverdrifven inbillningskraft förstör hennes känslolif genom att ständigt frammana mellan henne själf och verkligheten en på förhand formad idé. Hvad de ökas omkring oss, dessa analysjukans beklagansvärda offer! De ha stannat i växten. Deras känslor äro uppdissekerade lik; de ha i behåll endast ängsligt sensibla nerver och en öfveranssträngd, värkande hjerna. De kunna icke njuta af ögonblicket, emedan de mist förmågan att känna helt och omedelbart; den enda njutning, hvaraf de äro mäktiga, är den smärtsamma njutningen af minnet. De bli förälskade i kvinnor, som de öfvergifvit, och sakna ställen, der de haft tråkigt. De känna af det närvarande endast ledan, medan detta närvarande iklädes en egendomlig, värmande tjuskraft, så snart det blir ett förflutet, endast derför att det är ett förflutet. Deras normala själstillstånd är en obetvinglig lifsleda, kokande och torr, en vanvettsmatt fruktan, en tung, skum själsvanda. Och framför allt — ty vissheten derom gör den förbannelse, hvarunder de digna, tusenfällt mera kännbar — de ha förlorat förmågan att helt och fullt älska.

I »Cruelle énigme» ligger den psykologiska gåtan uti människonaturens allra mörkaste och djupaste skymslan, i vårt väsens hemliga, grymma krafter, i denna

»arrière-fond», dit ingen sond kan nå och inför hvilken vi stå i stum skräck. I »Un crime d'amour» åter utgöres denna psykologiska gåta af samtidens svåraste lyte, analysjukan, känslolifvets sterilitet, oförmågan att älska. »Un crime d'amour» är samtidens sedehistoria i sammandrag, diagnosen af dess centrala lyte, blottandet af den sjuka punkten; men »Cruelle énigme» når djupare in, in till de stora gåtor, som ligga i all natur, i tillvarone sjelfva väsen.

I »L'irréparable» behandlar Bourget samma ämne som i »Cruelle énigme»: detta andra, hemlighetsfulla väsen, som utan vår vetskap bor inom oss. Det är historien om en ung flicka, som lifvet sticker själmordsvapnet i handen, derför att hon icke sett klart i sitt eget hjerta. Den vetenskapliga förklaringen öfver detta lefnadsöde gifver Bourget i dessa ord, som han citerar efter en af sina lärare. »Menniskan, den moraliska personligheten, hvad vi kalla *jaget*, är icke mera enkel än sjelfva kroppen. Inunder förstånds- och känslolifvet, hvarom vi äro medvetna och för hvilket vi ikläda oss en sannolikt illusorisk ansvarighet, utbreder sig ett helt område, dunkelt och skiftande, nemligen vårt omedvetna lif. Der döljer sig i oss en varelse, som vi icke känna och om hvilken vi icke veta, huruvida den icke är just motsatsen till den varelse vi trodde den vara. Deraf härleda sig de allmänna omkastningar i uppförande, hvilka gifvit anledning till så många deklamationer från moralisternas sida. — Denna half-metamorfof i karaktär, som hos de flesta kvinnor framkallas genom röjandet af de fysiologiska verkligheter, af hvilka det första egandet åtföljes, hvad är den väl annat än det plötsliga och ofta så smärtsamma framträdandet af ett inom jungfrun slumrande, för henne sjelf okänt väsen. — Hon har uppvaknat liksom ur en dröm och förändrats. Eller rättare, ingen trollkonst har verkat på henne. Hon har helt enkelt upptäckt ett ända dittills hemlighetsfullt *jag*, som tänkte och kände inom henne, — utan hennes vetskap...» Noémi Hurtrel dör under denna konflikt.

På samma sätt kan man i de småberättelser, som Bourget sammanfört under den gemensamma titeln »Profils perdus»,

lätt uppleta den psykologiska egendomlighet, kring hvilken hvar och en af dem utformats.

»Amitié de femme» är en fin analys af en säsongsförbindelse mellan en man och en kvinna, såsom hvars resultat framgår: hur kan en man känna svartsjuka gent emot en kvinna, som han icke älskar, utan med hvilken han endast står i ett lidelsefritt vänskapsförhållande. I »Ancien portrait» skildrar Bourget en ung rysk nihilistiska, med hvilken han gjorde bekantskap under sin studenttid på ett matställe i Quartier Latin. Denna »oförklarliga flicka, som talade om kärleken, om moderskapet, om döden, med den vetenskapliga materialismens termer och som ingen mans mun ens kysst på handen», är för honom en psykologisk gåta af egendomligt intresse. »Det var för mig såsom fatalistisk filosof och öfvertygad som jag alltjemt är om den djupa identiteten mellan förståndet och hjertat, doktrinerna och sensibiliteten, — ett outtömligt ämne för reflexion, kontrasten mellan denna nästan mystiska renhet och de teorier, i hvilka denna exentriska intelligens helst dvaldes. Och så allt igenom, i »Flirting club», »Autre anglaise», »Sketch-book.»

Det är sålunda det gåtfulla i menniskonaturen, som lockar vetenskapsmannen i Bourget. Det är de små dragen i sjäslifvet, som han omsorgsfullt aftecknar, de omärkligaste känslorörelserna och de subtilaste tankeoperationerna, allt som ligger invid eller under det omedvetnas tröskel. Det är det dunkla i människan, det som beherskar henne och bestämmer hela hennes lif, men som hon sjelf endast känner såsom sväfvande stämningar eller vaga behof. Det är de oförklarliga motsägelserna i menniskonaturen, passionernas sofistrier, psykologiska monstruositeter och anomalier; »dessa besynnerligheter som utgå från de omätbara djupen i vårt väsen», en sjukligt öfverutvecklade tankes obetydligaste vindningar, raffineradt utsökta stämningars lättaste afskuggningar, det skiftande spelet af bådadernas ljus och skugga. Bourget visar oss hela denna bräckliga, ömtåliga mekanism hos de mest öfverkultiverade människorna i en civilisation som åldras, med dess fina hjul och kuggar, hvilka stanna eller gå ur led, om det minsta stoftgrand faller öfver.

Med tankens allra mest förfinade analysinstrument reder han ut denna den menckliga andens dolda verksamhet och hemlighetsfulla lif, ända tills han når den gräns, der äfven han står famlande och maktlös. Ty fastän Bourget är den samtida litteraturens finaste analytiker, fins det, karaktäristiskt nog, knappast något ord, som han använder så ofta som ordet »indéfinitissable». Äfven hans sjukligt skärpta tanke möter den horisont, der allt ligger höljdt i dimma.

Men der tanken slutar, tager aningen vid. Och i den instinktiva aningens ytterligt fina nyansering eger Bourget en förmögenhet, som i ännu högre grad än analysinnet möjliggör för honom den detaljerade och distinkta kännedomen om människans urväsen och omedvetna lif. Liksom det fins ljud- och ljusfenomen så svaga, att endast synnerligen fina organ kunna uppfatta dem, så äfven i sjäslifvet. Bourget eger denna känslorganens ytterliga differentiering. Derigenom kan han i en bild skarpt fixera ett själstillstånd, hvars element analysen icke kan särskilja ut från hvarandra, genom en bild hos läsaren framkalla en stämning, som kommer denne att själf känna det åsyftade själstillståndet samt förutvarande förnimmelser, hvilka icke ens den mest minutiösa analys skulle kunna göra fattbara för oss. T. ex.: »detta ljufva själstillstånd, då man hör inom sig liksom en röst som sjunger»; eller: »denna sömn, hvori man tycker sig sofva med ljus i drömmarne»; eller: »han (Hubert i »Cruelle énigme», i den stora uppgörelses scenen med Thérèse, då misstankarne ånyo springa fram) såg plötsligt framför sig afgrunder, i belysningen af en af dessa ögonblickliga intuitioner, som stundom upplysa hela vår hjerna i stunder af ytterlig sinnesrörelse.» Genom samma fina nyansering i denna egendomliga förmåga att omedelbart, under formen af en stämning, en vag sympati eller antipati, mottaga hela, oupplösta intryck, griper han skiftningarna i »denna obestämbara arom, som sväfvar kring hvarje kvinna», liksom i denna »moraliska atmosfär, som sväfvar öfver alla städer och som man inandas utan att riktigt kunna uppanalysera dess element.» Genom samma förfinade känslighet kan han se, med

moderns blick, hos Hubert efter Folkestone-färden, att hans ögon skiftat, »lik som de skifta hos en ung flicka som mognat till kvinna, med en af dessa omärkliga skiftningar, som bestå i en nyans i uttrycket.» Han uppfattar den gemensamma, outgrundliga stämmingsnyansen öfver ett natursceneri och en människosjäl, såsom då han i skildringen af Thérèses och Huberts promenad längs stranden vid Folkestone, inför den vida oceanen och under den vida stjernströdda natthimmelen, säger: »Den dunkla intuitionen af världssjälen, af hvilken de synliga formerna och de osynliga känslorna äro en gemensam verkan, röjde för dem, utan att de själfva gjorde sig reda derför, en hemlighetsfull analogi och liksom ett gudomligt samband mellan det egendomliga anletet hos denna naturvrå och den obestämbara essensen i deras vekhet.» På samma sätt känner han den mystiska samstämmigheten mellan en kvinnas särregna personlighet — hvilken vi endast känna genom ett dunkelt intryck i hela vårt väsen, än smekande, än motbjudande, liksom den utströmmande doften från en blomma — samt det milieu som naturligtast slutar sig kring denna säregna personlighet och framhäfver densamma kraftigast. »Fins det i själfva verket icke», säger han på ett ställe i »Deuxième amour», »för alla kvinnor en timme på dagen, ett flyktigt ögonblick, då deras skönhet harmonierar med tingens färg och själ? Det fins leende och glada kvinnor, hvilkas skalkaktiga själfsväld är mest förtjusande på morgonen. Man bör lefva med dem i ett landtligt familjelif eller på hafskusten, och det är under en ridt i soluppgången som en man, som älskar dem, mest njuter deras lyckliga behag. Det fins andra, furstliga och öfvermodiga, hvilka bäst passa samman med lysande nattliga fester, och hvilkas majestät strålar än mera fullt i rika drägters yppighet, bland ljus och blommor, diamanter och nakna skuldror. Claires skönhet, så fin, så allvarlig och likväl så rörande, blef än mer betagande i den första skymningens halfdunkel.»

Men ännu längre inne, ännu djupare nere, utbreda sig nya, ändlösa vidder, hvilkas lif höres fram till oss endast såsom ett svagt mummel, då vi i ensamma

stunder sluta våra ögon, och der allt är natt.

III.

Den innerliga sammanställningen hos Bourget af diktaren och vetenskapsmannen ger, i förening med den lugna klarheten i hans naturel, prägeln åt hans kompositionsmetod, hans stil, hans karaktärsteckning.

Hans noveller göra intrycket af psykologiska afhandlingar i diktningens form. De konstatera en dold naturlag eller ett moraliskt tidslyte genom att skildra en konflikt ur lifvet. Under den skenbara lösheten döljer sig en sträng och ädel kompositionsstil. Det är någonting på samma gång luftigt och fast i dess stora linjer, något af den antika arkitektonikens renhet och ro. Bourget är på samma gång minutiös i sina analyser som bröderna Goncourt och episkt jemn i sin berättelse som Turgenjeff. Analyserna spränga icke framställningen. De forma sig i den så naturligt som kristaller i en kemisk lösning. Diktverket blir en levande organism, hvari det psykologiska problemet är hjertat; hvarje det minsta kärl i denna organism är fylldt med blodet från detta hjerta.

En skriftställares stil är enligt Bourgets mening uttrycket för och liksom sammandraget af hela hans sedvanliga sätt att tänka och känna, och att upptäcka sin stil, det är helt enkelt att ha mod att anteckna själsrörelserna i sitt eget jag. Retoriska och estetiska fakta äro alltid psykologiska och sensibilitetsfakta. Ett sätt att skriva är ett sätt att känna, och hvarje rörelse i formen motsvaras af en rörelse i hjertat. Det är, emedan människans inre undergår en skiftning, som uttrycket å sin sida undergår en skiftning. Att tänka är det samma som att invärtes uttala en fras, och tankens egenskaper utgöra egenskaperna hos denna invärtes fras. Att skriva denna fras med alla dess egenskaper, så att tankens hela tysta arbete göres fattbart och liksom konkret, det är, menar Bourget, den uppgift som hvarje äkta diktare föresätter sig. Emedan ordet och tanken eger väsensgemenskap och emedan

tänka är tala, fins det i hvarje ord i ord-boken sammandraget af ett stort hjernarbete. Somliga ord representera en fin sensibilitet, andra en brutal. Somliga äro af börd, andra ofrälse.

Bourget betraktar på detta sätt orden som levande varelser med hvar sin egenomliga karaktär och nyanserade stämning; äfven häri röjes denna disposition i hans väsen, genom hvilken allt omformas till kropp, till något fysiskt och levande. Och emedan hvarje sats, som Bourget format, just smyger sig utefter hans tankes minsta veckningar, liksom en stram sidendrägt kring en kvinnokropp, och blir så att säga en afgjutning i gips kring denna abstrakta tankeoperation, samt emedan vidare tankarne få näring och lif från hans individuella sensibilitet och ända in i sina subtilaste skiftningar fornas af denna sensibilitet, liksom hjertat drifver det närande blodet in i de finaste åderkärlen och genom detta blod sätter hjenearbetet i gång, — därför finner man Bourgets hela väsen i hans stil, liksom vi se blodkärlen under vår egen hud.

Denna stil är ett fint och säreget utbildadt verktyg i såväl diktarens som vetenskapsmannens hand. Den böjer sig smidigt efter de mångfaldigt skiljaktiga ändamål, till hvilka den användes. Bourget behandlar detta verktyg med en och samma lätthet, vare sig det gäller en strict, oafbrutet fortlöpande framställning af idéserier, en juste, allsidig skildring af bruska störningar i nervsystemet eller springande öfvergångar och omkastningar i känslolifvet, en i detalj utförd målning af en människofigur, ett natursceneri, en situation eller en interiör.

Den har något af akvarell i sig, denna stil, något af senhöstsol, något af oceanens ändlösa vidder, något af en stjärnströdd vinternattshimmels storslagna ro. Den har en dekananstidens säregna sorgsna skönhet. Den eger den morbida skärheten i den lungsigtiges hy, den spiritualiserade, varma dödsglansen i hans öga. Den är som en matthvit hud, inunder hvilken skymtar det sjukligt blåaktiga ådernätet.

Ingenstädes framträder Bourgets individualitet så fullständig, så helgjuten och afrundad som i hans kvinnotyper. Man

kan i skildringen af dessa bättre än anorstädes gripa hans personlighet och hans lifsåskådning, i väsen som i detalj. Kvinnan är det studieföremål, som närmast ligger för hans egendomliga författareindividualitet, som mest tillfredsställer honom både som diktare och som vetenskapsman. Hon är den finaste poesien och den djupaste gåtan. Kvinnan var förr i tiden, säger Bourget i sin essai öfver Dumas fils, »det öfverlägsna och härliga väsendet, ett föremål för djup tro, en grund till energi i ansträngningen och tröst i smärtan, från hvilket all nobless och all blidhet utströmmar och som läpparne utan hädelse kunna benämna med detta sköna namn: ängel! Den sentimentala fraseologien är här endast den vulgära öfverflyttningen af allas drömmar... Så kommer analysen, som studerar den lefvande kvinnan; den upptäcker först en fysisk varelse, ett svagt väsen, underkastadt en ständigt tynande organisms mest förödmjukande funktioner. Och dessa organismens funktioner äro så mäktiga, att dygderna och lasterna i de flesta fall bero på fysiska oordningar. Hur skall man förhålla sig gent emot allt detta? Om man själf är vek ända till sjuklighet, knäböja inför denna sorgsna syster och tillbedja henne, därför att hon är sorgsen. Om man är psykolog, icke reta sig öfver köttets ofullkomligheter mera än man retar sig öfver, att summan af en triangels vinklar är lika med två räta. Moralisten, hos hvilken något af kristendomens hat mot naturen fortlevver, och som af instinkt har afsmak för lifvets angelägenheter, lider en smärtsam förminskring i sin dröm genom att konstatera, att de storslagna fraserna om passion och ömhet innehålla fysiska kraf, om också raffinerade och sublimala; men hvartill tjenar denna förklädnad? han borttager den, och hans dissektioner utnyttas i en obestämd och oemotståndlig afsmak. Analysen fortsätter sitt verk och upptäcker, att denna kvinna, just på grund af sin svaghet, är en varelse af metsägelse, af böljande och list. Det fins plötsliga öfvergångar och ändlösa omkastningar i detta nervsystem, hvilket ständigt håller på att komma i oordning liksom strängarne på ett allt för ömtåligt instrument. Det fins böjningar, som

vileleda, i denna personlighet, som sätter finessen mot styrkan, och hvars makt framför allt består i att icke kunna gripas. För de rena artisterna ligger kvinnonaturens högsta tjusning just i dessa ovissa och farliga karaktärsvindingar. De äro hänryckta öfver, att sfinxen så djupt döljer sin gåta, emedan denna gåta oändligt fördjupar ögonen hos denna otillgängliga varelse, i stånd att bli engel och demon vexelvis.» Bourget är i sina skildringar af kvinnorna vetenskapsmannen, psykologen, för hvilken kvinnan är det intressanta studieföremålet; diktaren, som känner ur kvinnans väsen lifvets skäraste doft slå mot sig; pessimisten, som vet, att allt det bästa i detta väsen obarmhertigt af lifvet nedsmutsas, sändertrampas, fräses af mask och ruttnar i varår; mystikern, som står ansigte mot ansigte gent emot sfinxen, skymtar den stora gåtan på djupet af kvinnans ögon; den känsliga medmänniskan slutligen, som smärtsamt krymper samman, sedan hon måst konstatera denna varelses skröplighet. Liksom den store kvinnoskildraren Turgenjeff är det framför allt mysteriet, som Bourget ser hos kvinnan, mennens oförklarliga småleende, ögats outrasakliga blick. Men medan Turgenjeff stannar inför detta mysterium såsom inför ett psykologiskt faktum, kvinnans urväsen, söker Bourget upplösa detta mysterium i en enkel fysiologisk analys. Han tecknar sina kvinnor på samma gång med Flauberts skoningslösa skärpa och Turgenjeffs innerliga beundran. Härvid gälla framför allt dessa ord, i hvilka Bourget så öfverträffligt karakteriserat sig själf, att förståndet och känslan hålla hvarandra så i jernvigt, att sympatien blir klar och analysen vek.

Bourget har tränat efter något skärt och rent, som lifvet icke eger. Hans ängsligt sensibla naturel har genom den oundvikliga beröringen med det grofva och orena i lifvet blifvit så sjukligt hyperspiritualiseradt, att han understundom smärtsamt skyggar tillbaka inför det rent fysiska i könslifvet. Han står alltid med ängestfull och smärtsam blick, spanande efter det första omärkliga, ödesdigra tecknet till den begynnande depravationen, som är oundviklig. Det slumrar en asket i en sådan människa. Hon känner emel-

lanåt en förtviflad längtan att rädda sig undan lifvets upprörda känslöström in i tankens kalla, lugna regioner. En sådan människa blir med nödvändighet led vid allt, led intill döden. Ty hon älskar och söker, med det bästa inom sig, något som icke fins. Men ingenstädes känner denna människa missräkningen, vämjelsen, smärtan så intensivt som i sin kärlekserfarenhet. Hon anser, att kärleken är det enda som gör lifvet värdt att levas, hon har satt in sjelfva essensen i sitt väsen, kärnan i sin personlighet, det enda, hvarpå hon kan lefva, på sin dröm om kvinnan, sin tro på henne; och därför slår lifvet dödssår, när det blottar ihålligheten i denna tro, bräckligheten i denna dröm.

»Det är en djup sanning, att människan är sådan som hennes kärlek; men denna kärlek, hvarför och hvarifrån kommer den till oss? En fråga utan svar, och, liksom kvinnans otrohet, liksom mannens svaghet, liksom sjelfva lifvet, en grym, grym gåta!» Dessa äro slutorden i »Cruelle énigme.» Bourget har här sammanträngt hela sin lifsåskådning, hvilken höres genom hela hans diktning som ett sakta, smärtsamt misericordia. »Det är sannolikt en lag», säger han på ett ställe i sin studie öfver Stendahl, »att de barbariska samhällena med alla sina krafter sträfva mot ett tillstånd af medvetenhet, hvilket de pryda med namnet civilisation, och att denna medvetenhet icke väl är vunnen förr än förmågan att lefva utsinar i dem. Österländingarne bruka säga: Då huset är färdigt, inträder döden... — Må denna oundvikliga gäst åtminstone finna vårt hus prydt med blommor!»

”Om socialismens riksförderflighet“.

Så lyder öfverkriften på en d. 13 sept. i »Vårt Land» särdeles »märkelig», puerilt skrifven ledare.

Författaren börjar med att påstå, att socialismen står i strid med »de ekonomiska naturlagarne», med människans kraf på frihet och sjelfständighet och med femte bud-

ordet, och att den därför inte heller skall vinna framgång hos oss.

Han vet mycket väl, säger han, att man hänskrattar åt hans pietistiska uttalanden, men det generar honom inte, ty han »hänvisar» — såder i stort och i allmänlighet — »lugnt till verldshistoriens vitnesbörd, som visar, att hvarje människoverk, som upprätats i uppenbar strid mot Guds bud, haft upplösningens frö från begynnelsen inom sig och aldrig kunnat ega bestånd».

Hans position i jemnhöjd med verldshistorien är, menar han, utan vidare skäl från hans sida, oangriplig.

Sedan han intagit denna höga ståndpunkt, ger han »myndigheterna» en, som han tycker, välbehöflig lex. Han påpekar dessas kortsynthet och slapphet, hvilken består deri, att de låta socialisterna »fira hvarje sön- och helgedag med att öppet utså hatets och afundens draktänder».

Stackars myndigheter! Inte en gång »Vårt Land» ger dem ro.

Men de må nu vara så slappa som helst — författaren har ändå den trösten, att han vet, att om någon verklig fara hotade samhället från socialisternas sida, då skulle samhället visa en »kraftutveckling», hvilken »i hvarje fall vore mer än tillräcklig för våldsmännens kufvande».

Han är öfvertygad om, att den »röda socialismen» icke har utsigt för sig i vårt land, fast en del »folkuppviglare» äro af annan mening.

Folkuppviglare! Denna föraktfulla benämning, hvad den alltid varit behändig att använda! Och hvad den har gamla anor! Den är uråldrig, tänker jag — så uråldrig, att från uråldrighetens synpunkt borde förf. strängt taget älska den. Jesus af Nazareth — kallades inte han uppviglare? — Borde inte »Vårt Land», som ofta låtit påskina att vilja föra hans talan, anse det vara en hedersbenämning?

Men han var ingen uppviglare, invändes kanske.

Var han inte? Men hans ord jäste i folket, och fariseérna och de skriftlärdade sade: han förför folket. Och de slutade inte med mindre, än att de fingo det till att ropa: »Korsfäst, korsfäst!»

Men det var längesedan det skedde.

Ja, det var längesedan, men samma gamla historia upprepas än i dag. Det bevisar om inte annat »Vårt Lands» hållning gentemot

socialismen. Det vänder sig hatfullt mot denna rörelse, som har sin impuls från något af det djupaste och bästa i människohjertat.

Härmed förnekas ej det faktum, att det fins många »skränare», s. k. »agitatorer», bland socialisterna, hvilka i sin råhet och okunnighet göra mera ondt än godt. Det är socialisterna själfva de första att erkänna, och de anse, att agitatorerna gjort dem mycken skada.

Ett medel att förekomma socialismens *urartande* vore, om pressen handskades anorlunda med densamma, än den gör. Pressen behöfde därför alldeles icke, om den inte ville, sanktionera socialismen, utan endast upptaga den såsom en gifven företeelse, och utan förvrängning. Att, som hittills, låtsas som om här inte finnes någon socialism är blott till skada.

Och att, när man någon enstaka gång råkar fälla några ord i frågan, göra det med så liten sakkänedom, som skett, är ännu värre. Det ges en så stor och rikhaltig *vetenskaplig* socialistisk litteratur, att ingen tidningsman behöfver vara okunnig, som ej vill vara det, och följaktligen icke heller behöfver vara dömd att begå ständiga misstag, att sammanblanda socialismens *afarter* med den *äkta* socialismen.

Pressen blir i alla händelser slutligen *tvungen* att, i godo eller ondo, på allvar syssla med socialismen. Derhän kommer det att gå — och det kanske inom en icke alltför aflägsen framtid. Den skulle eljes stanna alltför långt efter sin tid och helt enkelt bli onjutbar för flertalet människor. Så djupt ingriper socialismen i vårt nuvarande utvecklingskede.

Men vi återgå till ledaren. Artikelförfattaren, hvilken omedelbart efter talet om folkuppviglare sätter sig in i socialisternas tankegång låter dem för en stund få makten här landet.

Detta tilltag verkar ungefär på honom som china på somliga människor; han börjar yra. Fantasien kommer i en förfärlig svängning och tar sig t. ex. uttryck i följande utgjutelse: »utan tvifvel skulle den mot oss under nuvarande förhållanden ganska fredligt sinnade ryska regeringen ej finna sig i att få ett socialistbo så nära in på lifvet, utan anse sina intressen och omtanken att skydda egna undersåter mot ett så dåligt exempel fordra att — Sverige ockuperades. Då socialisternas första åtgärd naturligtvis

varit att afskaffa arméen och flottan, kunde något motstånd mot en sådan ockupation ej ifrågakomma, ty alldeles visst är, att af demagoger anförda lösa hopar måste skingras som agnar för vinden af de med nutidens krigskonst fullt förtrogna ryska trupperna. Detta blefve således den korta fröjdens snöpliga slut. Ty ej må herrar revolutionärer föreställa sig, att ryska generaler skulle visa dem något undseende. Närmaste träd blefve sannolikt målet för deras sista jordiska vandrings».

Vårt »urgamla, ärorika land» skulle här efter ha att motse följande öde: det skulle utplånas ur de fria nationernas antal och aldrig kunna göra sig fritt igen. Inte därför, att det skulle fattas oss patriotism, visst inte. Visserligen sofver den under vardagsläpet, men då det gälde lifvet, skulle den nog vakna, och »det förhatliga främlingsoket skulle framkalla folkresning på folkresning». Men, som sagdt, då vore det för sent; det skulle tjena till ingenting. Svenska folket hade gått under en gång för alla, och som varnande exempel framhålles »Polens hemska öde».

Det är sannerligen en lycka, att »Vårt Land», med dylika ledare, icke läses i Ryssland och att Europas öfriga makter icke ha sina blickar riktade på detta pressorgan, ty hvem vet hvad som då kunde hända oss, stackars svenskar, hvilken stund som helst.

»Väl veta vi», fortsätter förf. vidare, »att hrr socialister ej hafva något sinne för Sveriges ära eller ens för dess tillvaro såsom stat, och, uppriktigt sagdt, förefaller intet af socialismens många fula drag mera vidrigt».

Detta yttrande är konsekvent af »Vårt Land». Det påminner om denna tidnings hållning, då det nyligen var fråga om spanmålstullarne. »Vårt Land» vill inte veta af, att man utvecklar sig under *vexelverkan*. »Vårt Land» håller med all makt på, att Sverige skall bli så *ensidigt* som möjligt, hvilket alldeles icke är detsamma som *sjelfständigt*.

För resten vore det önskligt, att någon af våra socialister svarade på den mot dem gjorda beskyllningen, att de icke skulle ha något sinne för Sveriges tillvaro som stat.

Efter hvad jag förstätt, vilja de blott ha staten *omskapad*.

Förf. lemnar här sitt fantasitillstånd, i hvilket han ser framtiden med socialisterna som herr-

(Insändt).

Meddelelse om "midnatsmissionen" i Köbenhavn.

Af en lille notits i n:o 16 af »Framåt» med overskriften »för praktisk» ser jeg, at der er stiftet en »sedlighetsforening» i Upsala, hvis opgave er at afholde unge mænd fra besøg hos »lastens prestinnor», det kan måske interessere »Framåt» læsere at erfare, at en forening med lignende mål i c. 3/4 år har bestået i Köbenhavn, og trods mange skuffelser har virket med utvivlsom fremgang. Foreningen kalder sig »midnatsmissionen», er lige så lidt som hin i Upsala nogen gren af federationen og virker afgjort i kristelig retning, i det samtlige medarbejdere enten (og det er det store flertal) er bevidste medlemmer af den danske folkekirke, eller slutter sig til et eller andet med den beslægtet positivt trosamfund. Köbenhavns politi, hvis arbejde i den offentlige morals tjeneste får en lidt ejendommeligt retning derved, at det skal opretholde og »regulere» et omfattende offentligt skøgelag, har ikke vist sig synderligt imødekommende overfor midnatsmissionen, der volder dets skøger et ikke ubetydeligt næringstab, og politiet har i disse dage fundet sig foranlediget til at lade fjærne det 6:te bud over ingangen til midnatsmissionens lokale i en særligt befængt gade, hvor nabohuset er fyldt med skøger fra kælder til kvist. Til trods for denne og lignende små genvordigheder udretter midnatsmissionen som sagt utvivlsomt en del, og ikke få er de mænd, unge og gamle, den har formået til at lade være med i alt fald den nat at søle sig i usædelighed. I disse dage agtes virksomheden udstrakt til også at omfatte påvirkning af skøgerne selv, for om muligt at formå nogle til at opgive deres elendige levevej. De kvinder det måtte lykkes at drage op af smudset vil så blive anbragt i »Magdalenahjemmet», der alt i flere år har virket for faldne kvinders genoprejsning.

3 à 4 mænd, medlemmer af midnatsmissionen, færdes hver nat fra 10 til 2 i et par af de værste gader, hvor de så efter tid og lejlighed indlade sig i samtale med skøgernes omkringdrivende kunder.

Th. Bugge.

När och Fjärran.

»Jäsningstiden, en själs utvecklingshistoria heter det nyutkomna arbetet af August Strindberg, hvilket utgör en fortsättning af »Tjenstekvinnans son».

* * *

»Om kvinnökönets naturliga höghet», Thomas Thorilds bekanta skrift, har genom typografen hr Arvid Wikströms försorg utkommit på finska språket.

skare, och hamnar i det närvarande igen. Han hoppas, att om också socialisterna för tillfället förvillat massorna, hos hvilka fosterlandskärleken blott är föga utvecklad, emedan de framläpa lifvet (ändå ett erkännande i socialistisk anda!) under hårdt arbete, så blott »farans åskväder rensar det slöa hvardagslifvets tunga», blir det annat af. Som exempel framdrar han finska allmogens hängifvenhet 1808, tyska, ryska och spanska folkmassornas resning mot Napoleons härskaror samt våra emigranternas varma känslor för fäderneslandet, sedan de lemnat det.

Efter detta få de »moderna kosmopoliterna» sin upptuktelse, som nog många af dem torde kunna behöfva, ty likasom det gifves äkta och oäkta socialister, så gifves det också äkta och oäkta kosmopoliter. Förf. tar dem emellertid öfver en bank och säger: »De taga munnen full med fraser om mensklighetens bästa, ehuru det lätt visar sig, att de blott hafva sitt eget eller på sin höjd det mest ensidiga klassintresse för ögonen».

Men får man tillämpa ofvanstående på kosmopoliterna, så har man också full rätt — det måste förf. af ledaren i »Vårt Land» medge — att använda det på »fosterlandsvännerna», hvilka jämt och ständigt föra vårt »urgamla, ärorika land» och dylikt på tungan.

Det är ju inte mer än rättvist?

Förmodligen med en mindre vänlig tanke på den nyligen afhållna kongressen i Genève, jonglerar sig förf. fram till fredsfrågan, som kosmopoliterna äfven få stå och få sin afbasning för.

Följande — hvilket är ledarens slutkläm — utslungas i akt och mening att riktigt krossa dem i deras fåviska sträfvanden: *fri den på jorden kan först då bli en verklighet, när den grundas på: ära vare Gud i höjden!*

Och hvem vill förneka det?

Det är blott det, att meningarne äro delade om, *hur* man bäst ärar Gud.

Somliga tro, att detta sker med att hålla stående arméer, som gå ut och slås, medan presterna och »Vårt Land» säga, »ära vare Gud i höjden».

Andra tycka, att man bäst ärar Gud med att ta bort de stående arméerna och arbeta för fredsskiljedomstolar folken emellan.

I socialisternas program ingår de sist nämnda åskådning.

Mark.

Öfversättningen är verkställd af magister A. Törneros (Tuokko).

Skriften har utkommit i 10 svenska upplagor och i en dansk. Den sistnämnda öfversättning är verkställd af folketingsmannen Fredrik Bajer och offentliggjordes 1884 i tidskriften »Tilskueren».

* * *

Hans Jäger, författaren till »Kristiania Bohemen», har af Höisteret dömts till 60 dagars fängelse.

* * *

Samundervisning. Förra vintern gjordes för första gången vid Askovs högskola på Jylland försök med att *samtidigt* undervisa unga kvinnor och män i *en del* ämnen.

Föreståndaren, *Ludvig Schröder*, anser efter det gjorda försöket, att samundervisningen med tiden helt och hållet kan genomföras. Han säger: »När jag skall göra reda för, hur vårt första samundervisningsförsök har utfallit med den utvidgade kvinnohögskolan i Askov, skall jag först och främst be att få intyga, att det fullt motsvarat, ja, öfvergått de förhoppningar vi gjort oss, och att det derför har gifvit oss frikt mod att fortsätta på den inslagna vägen. Vi ha icke kunnat märka, att flickskolan har verkat förstörande på yuglingaskolan. Snarare har flickornas närvaro under en del af föredragen i skolans gemensamma föreläsningssal och deras deltagande i de icke fåtaliga sällskapssammankomsterna, hvilka förekommit under vinterns lopp, bidragit till, att en särdeles god ton herrskat bland denna vinters lärjungar».

* * *

Kvinnliga arbetareförbundet i Köpenhamn har för icke längesedan afhållit en fest med föredrag om såväl de manliga som kvinnliga arbetarnes ställning i det nuvarande samhället. Det påpekades, af hvilken stor betydelse det är för arbetarståndet, att kvinnorna likasåväl som männen stå organiserade.

* * *

Petition till Sverges konung. Frälsningsarmén har genom utrikesdepartementet till konungen inlämnat en skrivelse från London under tecknad af »general» Booth och representanter för flera land; för Sverige: Hanna Ouchterlony och Hilda Olsson.

I skrifvelsen begäres upphäfvande af alla polisförordningar, som inskränka arméns möten, att folket sjelft skall få utöfva kontroll på tillverkningen och försäljningen af brännvin samt hafva uppsigten öfver osedliga ställen, att konungen måtte med sitt inflytande och sin makt förebygga krig, samt att konungen måtte förena sig med England och Kinas monarker för att göra slut på försäljningen af opium.

* * *

Frälsningsarméns »försakelsevecka», hvilken beslutits för att skaffa ett för högkvarteret behöfligt belopp af 5,000 kronor, ingår, berättar Aftonbladet, den 4 oktober. Tidningen »Strids-

ropet» ställer till hvarje anhängare af armén en fråga, hvad han ämnar göra under försakelseveckan, samt uppräknar, för att ytterligare egga nitet, en mängd exempel på hvad salvationister i England lofvat göra. Generalen sjelf begynte för tio dagar sedan med att afstå från förtärandet af kött.

* * *

En mordisk kvinna. Fru Frida Nordström, som en af våra tidningar beundrande kallar »en nordisk Diana», roar sig emellanåt med att skjuta elgar.

Utom två elgar hon dödat förut, har hon i höst fält två, en tjur och en ko. Hon aspirerar måhända att få vara med på de kungliga jagterna och slutar kanske sin blodiga bana med att skjuta fasaner och svanor, eller »fiender», om vi få *kvinnlig värnepligt* och krig, ty att aftjena sin värnepligt som sjuksköterska kan naturligtvis inte komma i fråga af en kvinna med sådana »karlatag» i sig.

* * *

Om prostitutionens reglementering. Så lyder rubriken på ett gemmäle af den franske pastorn *Fallot* mot redaktören af tidningen *Le Havre*, hvilken angripit federationens och särskildt Fallots verksamhet »Sedlighets-Vänner», den britiska och allmänna federationens organ för Sverige, har i juliläftet upptagit ett längre utdrag deraf, hvilket borde läsas af alla tänkande människor.

Fallot gör en jämförelse mellan Englands och Frankrikes prostitution. Han visar, hurusom kvinnan i England i genomsnitt är mera aktad, till följe af att prostitution der icke är legaliserad, och hurusom förhållandet i Frankrike är motsatt, emedan prostitutionen der är legaliserad. Han bevisar, att den fria prostitutionen växer i förhållande till den legaliserade, hvarför han föredrager den mera skandalösa, uppenbara prostitutionen i England framför Frankrikes.

Han säger: »Tusen gånger hellre den skandal, som man ser, som kommer hederligt folk att rysa, som skrämmer genom sjelfva sin vederstygglighet, än den skandal, som döljer sig och som antager ett så anständigt yttre, att den glömmas af somliga, ursäktas af andra, sanktioneras af den allmänna meningen, hvilken den lyckas att vinna och att fullständigt genomtränga... Ja, sannerligen, ingenting är vidrigare än prostitutionen i England, men på detta sätt åtminstone antager icke lasten utseende af något tillåtet och naturligt; den stannar inom sitt område och intränger icke längre. Men tvärtom, så snart man börjar att kringgärda den med reglementering, innästlar den sig öfverallt och förderivar sederna, som i motsatt fall skulle erbjuda ett öfverstygligt hinder». Mot slutet af sitt gemmäle anför pastor Fallot borgmästaren i Colmar såsom ett godt exempel på, hvad man kan göra, om man har god vilja. Borgmästaren i Colmar afskaffade för fyra år sedan reglementeringen och lyckönskar sig alltjemt till denna åtgärd. Fördelarne, som vunnits dermed, ha varit afsåväl *sanitär* som *sedlig* beskaffenhet.

Ack, om ändå borgmästaren i Colmar kunde inverka på borgmästaren i Göteborg — man håller naturligtvis till det man har närmast — så att han gick och gjorde sammaledes! Men — det får man all, gudnås så visst, vänta på.

* * *

En af parisiska sedlighetspolisens nyaste bedrifter. I le »*Droit des Femmes*» berättas: »Den 4 aug., kl. 5 e. m., gick en aktningvärd köpman, hr Réveillon, ut med sin hustru. När de kommit till gatan St. Denis, icke långt från deras bostad, kastade sig plötsligt en person öfver fru Réveillon, ryckte henne loss från hennes mans arm och utropade: »Jag har länge haft ögonen på dig, följ med mig!» Den häpne hr Réveillon försökte befria sin hustru, men på ett tecken af den främmande greps han af två poliser, hvilka hindrade honom att röra sig.

Och så — i väg till vaktkontoret!

Man kan lätt föreställa sig de hederliga människornas förvirring, som måtte, midt på ljusa dagen, passera trakten, der de bodde, — mannen bortsläpad af ordningspoliser, hustrun af två sedlighetsagenter, och efter dem en ständigt växande folkhop.

»Under denna vandring», sade hr Réveillon, steg blodet mig å hufvudet, jag hörde intet, såg blott min hustru fångslad och groft förolämpad, som vore hon den uslaste bland glädjeflickor, medan jag själf behandlades som om jag hade till yrke att lefva af prostitutionen.

Och så — slutligen — kom man fram till vaktkontoret på *Berger* gatan.

När de stego öfver tröskeln der, utropade en poliskonstapel, som kände igen dem: »Det är ju herr och fru Réveillon! Hvad är det fråga om?»

Man förklarade sig.

Då sade sedlighetsagenterna: »Vi ha misstagit oss; *det händer hvar dag*».

Och dermed lösgaf man hr och fru Réveillon. Sedlighetsagenterna hade verklig misstagit sig, och som deras själfbekännelse lydde, händer dylikt hvar dag.

Alla dagar således släpa sedlighetsagenterna ärbara kvinnor, *familjemödrar*, till prefekturen».

Berättaren fortsätter »Hur hade det gått, om inte ordningspolisen igenkände hr och fru Réveillon? Den stackars kvinnan hade satts i vaktkontorets arrest och sedan förts till besigtningssbyrån. Är det inte oerhördt?»

Men hon slapp ändå undan med blotta förskräckelsen. Låt vara det. Men vill det ingenting säga, att ha anhållits på öppen gata, förnärmats och besudlats genom beröringen af den skamligaste af alla polisförordningar? Är det ingenting, att hon varit tvungen att gå mellan agenterna genom det kvarter, der hon bor, åtföljd och uthvisslad af den förbigående hopen?

Och de personer, hvilka ha begått dådet, skola icke engång tilltalats härför.

Detta måste taga slut, det har räckt länge nog. Vi äro af samma mening som tidningen *Lanterne*: Man måste engång för alla klappa till alla de här agenterna, hvilka und erförevändning att värna om sedligheten icke tyckas ha annan afsigt än att anhålla hederliga kvinnor, efter sökta varor i de hus, hvilka de rekrytera och hvars mäklare de äro, medan man ser dem lugnt

prata med kvinnor, som göra skandal på öppen gata».

Dylika tilltag gifva den engelska federationen fullt berättigande att påyrka upphäfvandet af den *legaliserade* prostitutionen, och att, som nyligen skett, kungöra sina åsikter.

* * *

Ett föredrag om kvinnosaken. På föranstaltande af en af Köpenhamns socialdemokratiska diskussionsföreningar, höll nyligen en inom arbetareverlden välbekant kvinna ett intressant och sympatiskt föredrag om *kvinnan och politiken*. Bland annat hon framhöll såsom sin mening var, att hon ansåg kvinnofrågan vara en rent *ekonomisk* fråga, och därför borde kvinnorna ansluta sig till det enda parti, som kunde vara dem till nytta, nämligen det socialdemokratiska arbetarepartiet. Kvinnofrågan och arbetarefrågan vore oåtskiljaktigt förenade med hvarandra. Framstående kvinnor hade för längesedan börjat verka på kvinnofrågans område, men denna verksamhet hade till en god del varit rent teoretisk; någon positiv lösning af frågan vore ännu icke påpekad.

Föredraget slutade med: »Mätte alla demokratiens kvinnor, fattiga och rika, sammansluta sig för vår stora sak! Mätte mången ung flicka ge denna sak sin försä, friska kärlek, och måtte mången äldre ogift kvinna känna, att hennes hjerta ännu kan slå för det, som är ädelt! Mätte mången hustru och moder ställa sig vid mannens sida i kampen för det enda sanna och rätta, för socialismen!»

Föredraget vann starkt bifall.

Flera kvinnor begärde sedan ordet och uttalade sig om kvinnans ställning i det nuvarande samfundet, om kapitalismen och socialismen.

Föreningens ordförande tackade å de församlades vägnar föreläserskan och lade alla socialdemokratiska män på hjertat, att de först och främst borde ge kvinnans skenbara ringa gering sin aktning. Mannen och kvinnan borde betrakta hvarandra som likställda och gemensamt och endrätigt verka för en ny och bättre tid.

* * *

Död och försvarslös. Fritänkaren, danske professorn *Steen* begrofs här förliden. Först bars han in i »Vor Frue Kirke», der han aldrig i lifstiden velat sätta sina ben, åtföljd af medlemmar af presterskapet, hvars tro han förnekat.

Sedan kommo alla teologerna från universitetet, der han en gång i tiden på reformationsfest talat för, att teologien måtte aflägnas från de vetenskapliga läroverken. En pastor höll tal öfver den döde, emedan han *känt* honom, fast han inte kände till hans tro. »Den har jag inte reda på», sade han, »ty han bevarade sin tro inom sig».

När pastorn, som hade känt professorn, slutat, tog en annan pastor vid och höll ett hjertligt föredrag om försvarsväsendet och Köpenhamns befastning. Tiden är af låg härkomst, sade han, men man skulle ändå inte säga, att det icke kunde bli något af med fastningen. Ulfvalat och uggleskri hörde han nog — men han vände sig med afsky bort från dem, som icke ville vara med om landets försvar. Han bad till Gud för det.

Så begrofs fritänkaren och militaristen, professor Steen. En prest vidrörde med lätt hand hans otro och en annan fördjupade sig i hans politik.

* * *

Fru Sophie Cornu-Huguenin, från Locle, har utnämns till professor i franska språket vid normalskolan i Montreal (Canada). Förut har nämnda ämne uteslutande skötts af män.

* * *

Utgifvarinnan af Die Staatsbürgerin, grevinnan Guillaume-Schack, har utvisats af tyska regeringen, hvilket framkallat en liflig rörelse i storhertigdömet Hessen.

Då grevinnan gifte sig med schweizaren Guillaume, förlorade hon sin rätt som tysk medborgare. Hon ville emellertid återvinna densamma och gjorde sig derföre till egare af en stor egendom vid Offenbach.

Men öfverheten ville inte veta af henne, emedan hon invigt sitt lif, sin utomordentliga verksamhetsförmåga och sin förmögenhet åt socialismen och framför allt åt kvinnofrigörelsen. —

* * *

Ingen examen mer! I provinsen Brandenburg har skolstyrelsen beslutat att borttaga de årliga examina i flickskolorna. Skälet till denna åtgärd är, säger man, att de offentliga examina ha blifvit en slags exposition, som inverkar menligt på undervisningen. Lärare och elever anstränga sig ömsesidigt, utan motsvarande resultat.

* * *

Miss Rosa Cleveland, syster till Förenta Staternas president, lemnar regeringstömmanne i sin brors hushåll, som hon hittills skött, åt sin unga svägerska och återgår till sitt förra studielif, hvilket hon mycket älskat. Det säges, att hon ämnar bosätta sig i Chicago för att såsom chef öfvertaga ledningen af tidskriften: *Literary Life*.

* * *

Flickor i burar. Infödingarne på ön *Nya Bretagne*, söder i Stilla hafvet, uppfostra sina flickor i burar, hvarest de hållas inneslutna till dess de äro giftasvuxna.

Detta bruk är aldeles egendomligt för *Nya Bretagne*: man återfinner det icke hos de öfriga öboarne i Stilla hafvet.

Burarne, som innesluta flickorna, äro gjorda af palmribbor och anbringas i boningshusets centrum. Flickorna instängas der från det att de äro två eller tre år gamla. Från den åldern få de icke under någon förevändning komma ut, det är nätt och jämt att man låter dem gå ut en gång dagligen för att tvätta sig.

Märkvärdigt nog lär burlifvet icke inverka skadligt på flickornas helsa. De växa och utveckla sig bra och ofta äro de mycket vackra.

* * *

Motion om socialistlag — säger »Vårt Land» — kommer, enligt hvad vi ryktesvis förspott, att på enskild väg vid nästa riksdag väckas.

Den socialistiska rörelsen har på sista tiden betydligt gripit omkring sig äfven i vårt land. Man har mestadels lemnat den fritt lopp, dels emedan man ansett densamma härstädes vara oskyldig, dels måhända ock emedan man ogerna utsatt sig för deras tadel och ogillande, hvilka af missförstånd om frihet och fri rörelse visa sig betänksamma, så snart det är fråga om ett energiskt inskridande. Men det blir nu en gång nödvändigt, att samhället intager en afgjord ställning till saken. Det måste fråga sig: »är den socialistiska agitationen sådan, att goda frukter af densamma kunna väntas för arbetaren och samhället i sin helhet? Eller är den sådan, att man bestämt kan förutse, att den skall komma öfvervägande ondt åstad?»

I förra fallet är det en pligt att tålmodigt bida de goda frukterna, i det senare en lika oafvislig pligt att söka upprycka plantan med roten. Vi tro det senare.

Under sådana förhållanden skulle vi för vår del anse det önskligt, att regeringen sjelf vid nästa riksdag framträdde med ett förslag till en lämplig socialistlag. Derpå skulle förslaget vinna. En regeringsproposition bör kunna vara bättre förberedd än en enskild motion och ha utsigt till en allmänare anslutning. Derpå skulle äfven regeringen vinna. Ty den svenska allmänheten plägar ej neka sin sympati åt regeringshandlingar, som vittna om energi och moraliskt mod.

INNEHÅLL: *Ola Hansson:* Det unga Frankrike. — *Mark:* »Om socialismens riksförderflighet». — *Th. Bugge:* Meddelelse om »midnattsmissionen i Köbenhavn. — När och Fjärran.

Red. af Alma Åkermark.

»FRAMÅT» utkommer den 1 och 15 i hvarje månad. Prenumeration kan ske hos hrr. bokhandlare och genom postverket. Pris: Kr. 3: 50 för år, postarvode 35 öre. Lösnummer: 25 öre. Annonpris: Kr. 20 för hel sida. Del af sida betingar motsvarande del af pris. Annonser mottagas å »Framåt» annonsbyrå, Kungsgatan 60, alla hvardagar kl. 5—6 e. m.

I redaktionsangelägenheter hänvände man sig till Frk. Alma Åkermark, 2:dra Långgatan 40, Göteborg (träffas tisdag och fredag 1—2 e. m.)

Till redaktionen insända tidningar,
tidskrifter och böcker.

Tidning för trädgårdsodlare n:r 9 innehåller bl. a.: Anvisningar och råd i afseende på en inom vårt land verkligen lönande och vinstgivande trädgårdsskötsel. — Trädplantering vid landsvägar. — Något om odling af blomkål. — Ytterligare något om gurkodling. — Nya törnrosor.

Svensk läraretidning n:r 35 innehåller: *Stockholmsortens lärareföreningars skolmöten.* — För dagen: *Folkskolläraremöten.* — Notiser. — m. m. **N:r 36** innehåller: *Läraren och helsovården.* — *Folkskollärarne och den internationella fredsverksamheten.* — För dagen: *Om lönenedsättningar.* — Notiser. — Sveriges allmänna folkskollärareförening: *Valen m. m. Från Nyköpings,* — *Sydöstra Skånes sretsföreningar.* — *Breflåda.* — *Minneslista.* — *Lejlige tjenester m. m.*

Folkets tidskrift. Utgifvare: *Teodor Holmberg* och *Cecilia Holmberg*, f. Bååth. 5:te häftet innehåller: *C. O. Arcadius: Klass-skilnad.* — *Cecilia Holmberg: Ola. Anna Fleetwod Derby: Ett besök i New Gardens, Londons största botaniska trädgård.* — *H. Tisell: Om jordbrukets kreditivförhållanden (forts.).* — *Från folkhögskolorna.*

Finsk tidskrift. Häftet 8 innehåller bl. annat: *Renans åsikter om hvad en nation är, af G. Estlander.* — *Kalevala — studier, I — II, af T. Krohn.* — *Samhällets höjder, af R. F. v. Willebrand.* — *Öfversigt: Modern fransk litteratur, af Richard Kaufmann.*

Den norske kvinde. N:r 17 innehåller: *Örnöpprägelser: uddrag af professor theol. Lutardt's apolog.* — *Föredrag over Kristendommens Moral ved Marie Kristensen.* — *Fredssagen.* — *Et Opåb til Nordens Kvinder i Fredssagen, af Mathilde Ajer (oversat fra Svensk).* — *Krig.* — *Lighed (ur Morgengryet).* — m. m.

Ny Illustrerad Tidning. N:r 37 innehåller: **Illustrationer:** *Chevreuls staty.* Af *Guillaume.* — *Objudna gäster.* Teckning af *Eurique Serra.* *Den algariska revolutionens hufvudmän: Bishop Clement, Caravelov och Zankov.* — **Text:** *Michel Eugène Chevreul.* Af *D:r.* — *Gamle Sandström.* Teckning efter naturen af — n. — m. m.

Försigtighetsmått i Äktenskapet. En framställning af de s. k. preventiva medlen, af *n Läkare,* med förord af fil. lic. *Knut Wiksell.* Stockholm, Kungsholms bokhandel, i distribution. Pris 40 öre.

C. Muchall: Gas-Konsumentens a-b-c. Med författarens tillåtelse öfversatt af *F. Th. Gjøvdad.* Med afbildningar och förord af prof. *P. Waage, Kri-ania.* Alb. Cammermeyer 1886. Pris 1 krona. —

I Kupéen. Nye Skitser af *L. Dilling.* Kri-ania. Forlagt af Alb. Cammermeyer, 1886.

Carl Linderholms

Skomakeriaffär

Östra Larmgatan 16.

(Aug. Abrahamsons hus).

Erbjuder ständigt ett väl sorteradt skolager, till billig pris.

Beställningar & reparationer emottagas och utföres skyndsamt.

Stark, frisk och torr, 6 kvartars

Björk-Al- och Barr-ved

säljes, huggen, hemkörd, och upplagd, till billigt pris af

Surbrunns Ång-Vedhuggeri.

Framåt.

Göteborgs Kvinnoförenings tidskrift, som utkommer den 1 & 15 i hvarje månad, kostar från 1 Oktober till årets slut endast

1 kr.

Helt år: 3.50; postarvode: 35 öre för helår, 20 öre för halfår; lösnummer: 25 öre.

Prenumeration kan ske å alla postanstalter inom Skandinavien, Danmark och Finland i boklådorna samt å tidskriftens byrå, Kungsgatan 60. Öppen hvardagar kl. 12—1.

Tidningen håller sina spalter öppna för uttalande af olika meningar, rörande såväl kvinnofrågan som öfrige sociala spörsmål, samt innehåller dessutom alster af skönliterär art. Bidragande äro: Viktor Rydberg, Anne Ch. Edgren, Carl Snoilsky, Anton Nyström, Math. Roos, Stella Kleve, Georg Nordensvan, Hellen Lindgren, Johan Lindström (Saxon), Ola Hansson, Axel Lundegård G. af Geijerstam, Ernst Ahlgren, Ave (Eva Wigström), Amanda Kärfstedt, Cecile Gohl, Ellen Fries, Ellen Key, Eva Brag, Helene Nyblom, Claes Lundin, Robinson, Johan Nybom, Oskar Levertin, A. F. Åkerberg, Anna A., Jonas Lie, Kristoffer Janson, Irgens Hansen, Margarethe Vullum, Kristian Gloersen, Alvilde Prydz, Herman Bang, U. E. Berner m. fl.

Bidrag af norska och danska författare införas på originalspråket.

Vidhäftadt annousblad medföljer som omslag. Annonspris 20 kr. för sida; de af sida, motsvarande del af pris.

Göteborg i Juli 1886.

REDAKTIONEN.

Å

Kvinnoföreningens Arbetsbyrå

Kungsgatan 60,

finnas anmälde platssökande kvinnor af alla slag, såsom lektionsgifvare, sång, musik, språk, öfrige skolämnen, träskärning, frisk- och sjukgymnastik, kassörer, bokhållare, butiksbiträden; sällskapsdamer, husföreständerskor, kokerskor, köks- & husjungfrur, barnsköterskor; sömmerskor inom alla brancher; ackuschörskor; trikotstickerskor, hjälpustrur, etc.

Arbetsgifvare torde benäget hänvända sig till byrån, öppen hvardagar kl. 12—1 på dagen.